

Biografisk text från 1873

Rikskansler
Magnus Gabriel
De la Gardie

Biografi:
Rikskansler
Magnus Gabriel De la Gardie.
Återutgivning av text från 1873

av Axel Krook

Redaktör Mikael Jägerbrand

ISBN 978-91-7757-601-3

Copyright © 2020 Mikael Jägerbrand / Virvelvind Förlag, Lysekil.

Den här e-boken ges ut av E-boksbiblioteket Förlag (imprint)

Mer info: www.e-boksbiblioteket.se

Förord

I den här e-boken får du läsa om en av Sveriges mest inflytelserika män genom historien – Magnus Gabriel De la Gardie.

Du får en kort genomgång av den här adelsmannens liv, hans dramatiska resor utomlands och de många intrigerna han var inblandad i vid det kungliga hovet.

Den här texten publicerades ursprungligen år 1873 i tidskriften "Svenska Familj-Journalen" med titeln "Ett fosterländskt Bildergalleri XXXII Magnus Gabriel De la Gardie".

Texten skrevs av Axel Krook (1831–1893).

Eftersom den här texten skrevs på 1800-talet så innehåller den mått, ord och personer som inte är så bekanta i dag. Därför har vi kompletterat originaltexten med en kortfattad ordlista.

I den här e-boken publicerar vi originalets text ordagrant och helt utan ändringar, alla namn, uttryck och till och med felstavningar har behållits.

Biografi: Magnus Gabriel De la Gardie

*Den här texten publicerades ursprungligen år 1873 i tidskriften "Svenska Familj-Journalen" med titeln "Ett fosterländskt Bildergalleri XXXII Magnus Gabriel De la Gardie".
Texten skrevs av Axel Krook (1831–1893).*

En romantisk episod, ofta besjungen och af en krönt skriftställare för skådeplatsen lämpad, är i vår historia Gustaf Adolfs kärlekshandel med Ebba Brahe, hvars bländande fågning var föremål för samtidens beundran. Den sköna fröken måste, som vi veta, afstå från sin konungslige älskare, ty statskäl talade, och många hjertan hafva de krossat. Hon äktade i stället den unge, af segrar och ära höljde hjälten Jakob De la Gardie, vid hvars sida hon blef en god och praktisk husmoder, som skänkte sin make ej mindre än fjorton barn, ett antal som väl är egnadt att skingra ungdomens romantik.

Bland dessa fjorton var, den fjerde i ordningen, Magnus Gabriel, född i Reval den 15 Oktober 1622. Han erhöll sin första undervisning i föräldrarnes hus, med Mylonius, sedermera känd under namnet Biörenklou, till lärare. Begåfvad med goda anlag, höll den tolfårige gossen inför rikets församlade ständer ett latinskt tal öfver Gustaf II Adolfs död och for 1635 med sin lärare till Upsala, der han arbetade

flitigt, höll flere latinska tal — det enda språk på hvilket då en bildad svensk kunde retoriskt och poetiskt uttrycka sig, så hade det gått nedåt med det herrliga norräna-mål — och blef år 1639 akademiens rector illustris på grund af sin börd, ty han var nära beslägtad med det konungliga huset genom sin farmoder, Sofia Gyllenhjelm, Johan III:s naturliga dotter. Här i Upsala studerade han hos en och annan bland professorerna tillsamman med sitt årsbarn, pfaltsgrafven Carl Gustaf, sedermera hans konung.

År 1640 anträdde han i sällskap med Erik Oxenstjerna en utrikes resa och uppehöll sig en tid i Leyden, der han under den lärde Boxhorn läste Taciti verk, samt äfven sökte utbilda sina studier som krigare och statsman. Han besåg Hollands förnämsta fästningar och gjorde bekantskap med den berömde hjälten, prinsen af Oranien. Från Holland begaf han sig till Frankrike, der han blef särdeles väl emottagen, jemväl för sin härkomsts skull. De la Gardieska ätten härstammar nämligen från Languedoc i Frankrike. Dess stamfader är Robert De la Gardie, herre till Russol och De la Gardie, som lefde år 1382 och var gift med Anne de l'Estandart. Prins Ludvig, sedermera som Frankrikes konung den fjortonde Ludvig, skänkte den unge svenske grafven sitt porträtt med diamanter, värdt 10,000 riksdaler, hvarjemte den allsmäktige kardinalen Mazarin erbjöd honom ett regemente, hvilket han likväl icke emottog. Från Frankrike skulle han begifva sig till Italien, då underrättelsen om utbrottet af kriget med Danmark och Torstensons infall i Holstein väckte hans håg att i härnaden gagna fosterlandet, hvarföre han skyndade dit. Han tjenade någon tid under Gustaf Horn, men reste vid krigets slut till Stockholm på hösten 1644.

Lefnadsvårens sol log här i strålgans emot honom. Af kropps-

lig fägring, med goda kunskaper, fint och belevadt umgängessätt, ett lifligt sinne, med ett lysande namn och ofantligt rik, måste den tjugutvå-årige grefve Magnus väcka uppmärksamhet i den fina verldens kretsar i Stockholm. Här hade den unga drottningen Kristina just blifvit myndig, sjelf praktälskande, nöjeslysten, rikt utrustad och älskande de ridderliga öfningar, i hvilka grefve Magnus förvärfvat sig skicklighet. Han blef genast hennes gunstling, och hon började att med obetänksam ifver slösa på honom ynnestbevis, såsom då hon utnämde den unge mannen till öfverste för sitt lifgarde, ja, skulle gjort honom till riksråd, om icke Axel Oxenstjerna motsatt sig det.

Det var ju naturligt, att den gunst, som den lifliga, unga drottningen sålunda visade den unge, sköne och lysande ädlingen, skulle väcka afund och gifva hofskandalens tungor och pennor mycket att göra. Det beskedligaste ryktet var det, som ville veta att drottningen ämnade skänka honom sin hand. Kristina kände sig obehagligt berörd af dessa rykten och ville göra ett slut derpå, hvarföre hon beslöt att bortgifta grefve Magnus med sitt syskonbarn, den unga pfaltsgrefvinnan Maria Eufrosyna, med hvilken han blifvit uppfostrad och för hvilken han redan som 18 års yngling fattat en ingalunda obesvarad böjelse. Kristina uppmanade sjelf prinsessan att mottaga den svenske ädlingens anbud, med förbigående af en tysk furste, grefven af Nassau, sägande, att om hon dertill samtyckte, »ville drottningen henne älska och ära icke endast som sin fränka utan som sin syster». Trolofningen firades också redan i Mars 1645, och De la Gardie blef sålunda ytterligare befryndad med det kungliga huset, ty prinsessan Maria Eufrosyna var dotter till pfaltsgrefven Johan Casimir och dennes gemål prinsessan Catharina, dotter till Kristinas farfar Carl IX.

Drottningen förblef under hela sin regeringstid trogen den poli-

tiken att stödja sig vid förbundet med Frankrike. För detta land såväl som för Sverige var det af vigt, att den tyske kejsarens makt motvägdes och att Polen upprätthölls. Det insåg Kristina och handlade städse följdriktigt derefter, om hon ock begick det felet, emot Oxenstjernas råd, att vara för undfallande emot Frankrikes vilja. För att gifva ytterligare stöd åt detta förbund, beslöt hon att, eftersom hon sjelf tillträdte regeringen, sända en utomordentlig beskickning till det lysande franska hofvet; och till denna beskicknings hufvudman utsåg hon grefve Magnus, med Sveriges fordna sändebud i Konstantinopel, den skicklige diplomaten Strassburg, samt den unge pfaltsgrafven Adolf Johan vid sin sida.

Redan före sin afresa från Stockholm visade grefve Magnus med en lysande fest huru han tänkte uppträda. Vid denna fest satt man till bords i fem hela timmar och derefter uppfördes ett så kalladt »värdskap», skådespel eller ballet i den stil, som vi känna från Stjernhjelmsskrifter. Ett lineskepp med flera fregatter öfverförde den af 250 personer bestående beskickningen från Göteborg till Dieppe. Franska sändebudet i Stockholm, Chanut, hade i förväg underrättat sin regering om De la Gardies inflytelserika ställning vid det unga hofvet och utsigter till att blifva rikskanslerens efterföljare i ministèren, hvarföre Frankrike borde vinna den praktälskande grefven genom ett lysande emottagande. Och lysande blef det. Efter tre veckor voro underhandlingarne slutade, och grefve Magnus for hem med franska hofvets föräkran om trohet i förbundet med Sverige.

Vid hemkomsten blef han mycket väl emottagen, och man påskyndade nu hans förmälning, hvilken försiggick med stor ståt i Mars 1647. Axel Oxenstjerna höll ett tal högtiden till prydnad, och drottningen hviskade till prinsessan, när hon förde fram henne till altaret:

»Den jag sjelf icke kan äga, ger jag dig.» Och det unga paret fick sin boning i sjelfva det kungliga slottet, i vestra Fyrkanten, Gröna gången, hvarjemte bruden fick Höjentorps kungsgård och brudgummen rika förläningar, till hvilka framgent kommo flera, dem drottningen med slösaktig hand bestod sin gunstling, som en tid hade ända till 80,000 riksdaler i årlig inkomst. Redan i September samma år upphöjdes grefve Magnus till riksråd, i trots af Oxenstjernas motstånd, hvilket sedan föranledde en alltjemt fortfarande missämja mellan statsmannen och gunstlingen. Den förre fruktade tydligen att den sednares inflytande skulle på ett, enligt rikskanslerens förmenande, icke gagneligt sätt sträcka sig äfven till politiken; men i det hänseendet tog Kristina icke gerna råd af någon annan än sig sjelf.

Då prinsen Carl Gustaf, De la Gardies svåger, emottog högsta befälet öfver svenska hären i Tyskland, åtföljde grefve Magnus honom med titel af general öfver svenska och finska milisen; men det gick honom här som i Danmark: då han väl kom till Prag för att deltaga i belägringen, ljöd fredstrumpeten, och det trettioåriga kriget var slut. Drottning Kristina åtog sig bemedlingen mellan Spanien och Frankrike och satte för ändamålet, i den hemkallade Adler Salvii ställe, De la Gardie vid Johan Oxenstjernas sida. Han biträdde äfven Carl Gustaf, som i Nürnberg vakade öfver fredsvilkorens verkställande, och utnämndes till generalguvernör i Lifland, hvilket embete han likväl knappast hann att tillträda, innan han kallades till Sverige, för att emottaga en ny och högre värdighet.

Han kom till drottningens kröning, praktfull och stolt, förärande sin herrskarinna den silfvertron, på hvilken hon skulle sitta, då hon kröntes, och som ännu i dag utgör den svenska konungastolen. I sin öfversvallande nåd gaf drottningen honom nya förläningar och

upphöjde honom efter hand till riks-kammarråd och lagman öfver Vestergötland och Dalsland samt slutligen till riksskattmästare.

De la Gardie stod nu, lysande och afundad, på spetsen af sin lycka, då han genom ett par utlänningar plötsligt slungades ned från sin höjd, sålunda afgifvande ett nytt bevis på sanningen i den gamla satsen, att konungagunst, liksom folkgunst, är bedräglig som hafvets skum. Bådadera kasta förr eller sednare med grymhet bort den lek-sak, som de nyss förut med sådan ifver och förkärlek omfattat, och fallet innebär djupa lidanden för den olycklige.

Första tecknet till gunstens upphörande visade sig, då drottningen för sin sjuklighets skull inkallat den franske läkaren Bourdelot, som sjelf var, heter det, gudsförnekare, ateist, och med hån förtram-pade allt heligt och ädelt. Han visste att helt och hållet vinna drottningen för sig samt skilde henne ifrån de allvarsamma statsmännen, i synnerhet svenskarne. Den undanträngda adeln fattade ett dödligt hat till den nye gunstlingen och fordrade hans aflägsnande, hvilket drottningen motsatte sig. Grefve Magnus klagade då en dag hos drottningen öfver, att »Bourdelot gjorde henne så kallsinnig mot honom, som mot de andra svenska herrarne». Drottningen förnekade, att så var förhållandet. I det samma inträdde Bourdelot i rummet. Underrättad om samtalsämnet, förklarade han sig icke hafva yttrat ett enda ord mot de svenska herrarne. Grefve Magnus återopade då som vittnen tvenne vid hofvet vistande, honom tillgifna fransmän. Dessa förnekade uppgiften, och grefven skulle nu stått som ljugare, om icke drottningen trott honom och förvisat de båda fransmännen såsom feiga bakdantare.

Men en annan liknande tilldragelse skulle följa och den blef ännu ödesdigrare. I slutet af November 1653 (kort efter det Bourdelot måst

resa till följd af det missnöje hans stegrade gunstlingsskap framkallade) befann sig drottningen i Upsala. Han begagnade detta tillfälle att å nyo klaga öfver att drottningen misskännt hans tänkesätt och beskyllt honom för trolösa syften. Som sagesman uppgaf han öfversattallmästaren Steinberg och öfverste Schlippenbach, hvilka båda dock nekade, så att De la Gardie stod som lögnare. Efter åtskilliga skriftvexlingar och samtal måste De la Gardie uppgifva allt hopp. Han lemnade hufvudstaden, reste till Ekolsund, och återkom ej vidare till Kristinas hof. Befattningen som riksskattmästare lemnade han äfven. Från Ekolsund afflyttade han sedan till Leckö.

Då drottningen nedstigit från tronen, hoppades De la Gardie att af sin svåger, den nya konungen, genast blifva åter insatt i sin värdighet. Men Carl Gustaf dröjde dermed, af grannlagenhet för sin välgörarinna, och äfven derföre att Oxenstjerna afrådde hans upphöjelse på nytt, emedan han icke var så skicklig dertill som det behöfdes. Konungen erbjöd honom då guvernörsbefattningen öfver Estland och Ingermanland, hvilken grefven likväl afslog såsom under sin värdighet. Efter Oxenstjernas nu inträffade död kallades deremot De la Gardie, som städse visat en Mæcenas' omhugnad för vetenskaperna, till Upsala universitets kansler, hvilken utmärkelse han med naturlig tillfredsställelse mottog. Återkommen till hofvet, der han vid sin svågerns förmälning gaf lysande fester, återfick han sina forna befattningar, ehuru högsta vården om statens penningeverk ej mera tillföll honom, och upphöjdes till generalguvernör öfver Westergötland m. fl. landskap. När fejden mot Polen utbröt, sattes grefve Magnus i spetsen för trupperna i Ingerman-, Est- och Lifland med den stolta titeln af konungens löjtnant. Han lyckades här utföra det brydsamma uppdraget att eröfra Litauen, utan att direkt bryta med Ryssland.

Under ett omedelbart derefter utbrutet »uppror» mot svenskarne, hade han den grymheten att låta nedhugga 1500 vapenlösa bönder, hvilket dåd väckte förbittring hos höga och låga och gjorde svenska namnet hatadt.

I det strax derefter utbrutna kriget mot Ryssland, utmärkte sig De la Gardie vid försvaret af Riga, dervid kraftigt understödd af stadens kommandant, Helmfelt. Sedermera tog han liflig del uti fredsunderhandlingarne med Ryssland och Polen och äfven uti kriget och freden med Danmark. Freden i Oliva var hans verk.

I förmyndareregeringen intog sedan De la Gardie, enligt Carl Gustafs särskilda testamentsförordnande, en framstående plats, ehuru han ingalunda eftersträfvat den, utan tvärtom förut ifrigt undanbedt sig det redan då honom tillbudna embetet som rikskansler. En tid var han alldeles enväldig inom förmyndareregeringen, men detta varade likväl icke länge. Han visade sig stolt och högdragen och skaffade sig derigenom en mängd fiender, hvilka blefvo desto farligare, som han sjelf ofta och länge låg på landet, der han öfverlemnade sig åt nöjen och översamhet. Under hans regime ökades statens utgifter ständigt, liksom ock hans egna. Hans inkomster voro visserligen ofantliga, men de kunde likväl icke räcka till, och sqvallret var genast framme och talade om gåfvor från franska hofvet, desto hellre, som han städse ifrigt förordade förbund med det samma, deri alltjemt trogen sin redan i ungdomen hysta politiska åsigt. Detta minskade hans anseende, hvartill ytterligare kom, att han ännu en gång beträddes med osanna uppgifter vid ett uppträde med ett utländskt sändebud. Den mest verkande orsaken till hans anseendes fall blef dock bremiska krigets obetänksamma begynnande, slappa utförande och snöpliga slut, hvari De la Gardie hade en stor skuld.

Under sista tiden af förmyndareregeringen rådde en bekymmersam osäkerhet inom förvaltningen. Makten vacklade mellan partierna De la Gardie och Bjelke, tills slutligen Johan Gyllenstjerna började kring sig samla anhängare, i det han uppträdde som en djerf frihetskämpe emot det hittills följda aristokratiska godtycklighetssystemet. Det fanns dock ett område, på hvilket De la Gardie härunder verkade på ett sätt, som skall i all tid göra hans minne ärdt: vetenskapens, vitterhetens, konstens. Han var i ordets fulla bemärkelse en Mæcenas. De fleste af sina slott uppförde eller tillbyggde han sjelf, såsom Leckö, Höjentorp, Ulriksdal, Ekholmen m. fl.; ej mindre än 37 kyrkor njöto på samma sätt af hans frikostighet, och Warnhems kyrka utmärktes af honom särskilt; han byggde också der ett praktfullt grafkor åt sig och sin gemål. Stora summor gåfvos af honom åt skolor och embetsverk. Genom beställningar af altartaflor, väggmålningar och bildverk gaf han sysselsättning åt främmande och inhemska konstnärer. Hans vid Ekholmen anlagda trädgård ansågs på sin tid som en bland de förnämsta i Norden. Han anlade ock den nya staden Lidköping, hvars ännu midt på torget belägna rådhus är ett minne från hans dagar. Sveriges språk, häfder och minnesmärken voro föremål för hans synnerliga gunst. »Vi hafva», sade han, »genomforskat hela den grekiska och romerska fornverlden; men deremot lemnat i oförtjent glömska våra förfäders öden, vishet och tungomål» – ord, hvilka ännu i dag icke sakna all tillämplighet. För att godtgöra felet, stiftade han år 1666 antiqvitetsskollegium, åt hvars ordförande, Stjernhjelms, han lemnade sitt eget hus i Upsala till boställe. Sjelf hade han på sina slott stora boksamlingar samt bekostade utgifvandet af flera viktiga arbeten, såsom Stjernhööks Svearnes och Göternas gamla lagar. Åt Upsala akademi förärade han den namnkunniga, i sitt slag enda

handskriften af evangelierna på götiska efter Ulphilas' egen öfversättning, hvilken ännu är nämnda universitets stolthet. Königsmark hade vid Prags eröfring kommit åt denna skatt och förde den hem till Sverige. Drottning Kristina antingen skänkte eller lånade den åt en af sina lärde gunstlingar, Vossius, som tog den med sig, då han reste. De la Gardie återköpte den i Flandern för 600 dukater. Med förkärlek umgicks han med lärde och vitterhetsidkare. Stjernhjem var hans synnerlige vän. Sjelf var han vältalare både på svenskt och latinskt tungomål, hvarom arkivet på Löberöd bär vittne.

Emellertid gräfdes sig oviljan allt djupare under honom, och då Carl XI sjelf besteg tronen samt omgaf sig med Gyllenstjerna och hans vänner, var det lätt att se, att den hittills mest lysande och mäktige aristokraten skulle snart falla – och han föll. Vid reduktionen beröfvades han ej blott alla sina förläningar af kronan, utan äfven sina köpta familjegods och till och med Ekholmen, hvilket Johan III skänkt såsom ett Wasagods åt sin naturliga dotter, hans farmor. Ofantliga penningssummor utmättes af honom, som ej ens fick förklara sig. Fastän från rikskansler blifven riksdrots, i hvilken egenkap han skulle utöfva högsta tillsynen öfver lagskipningen, måste han sjelf vädja till konungen mot domstolen. De, som förut bugande trängts i hans förmak, skydde honom; endast de lärde och vittre förblefvo trogna. Det berättas, att då hans ende återstående lakej sjuknat, måste han, fastän sjelf sjuk och bruten, betjena både honom och sig. När Höjentorp, hans gemåls egendom, henne fråntogs, med alla dess inventarier, blefvo sjelfva sängkläderna, på hvilka hon, konungens egen faster, af sorg och sjukdom nedsjunkit, borttagna. Franzén anför denna sägen såsom trolig. Han berättar äfven att den olycklige sökt tröst i religionen. Carlberg hade genom köp af Gyllenhjelms arf-

vingar en tid tillhört De la Gardie och kallades då Magnusberg. Han förskönade det med tillbyggnad af flyglar och en park, som efter den i Versailles pryddes med dammar, vattensprång och bildstoder, med orangerier och tempel, hvaribland ett låg på en bergshöjd, der man har utsigt öfver hela det sköna landskapet jemte en del af hufvudstaden. Egendomen tillhörde nu hans svåger grefve Stenbock, men han fick här skydd under förföljelsen och vandrade omkring i den nu lummiga parken, begrundande såväl den klassiska ålderdomens vishet som uppenbarelsens sanningar. Han utsirade slottets väggar med tänkespråk, hvilka bringade honom sjelf tröst och hugsvalelse, såsom: »Då lyckan smeker, bedrar hon» – »Dygden, då hon lider, vinner» – och den från Seneca lånade satsen: »Lemna allt, innan du sjelf lemnas, att när döden kommer, han intet må finna att ifrån dig taga» m. fl. I psalmsången gaf han ock uttryck åt lifvets bräcklighet, men jemväl åt förtröstan på det kommande. Af honom är den allmänt sjungna dödspsalmen:

O, usla lif! o, bräcklighet!
Ho dig kan rätt betrakta,
Han må din lust och herrlighet
Ej synnerligen akta!

Sedan han tagit afsked från alla sina återstående befattningar, reste den tungt hemsökte gamle med sin gemål till godset Vängarn, der han afled den 26 April 1686, hvarefter han begrofs den 26 September samma år med stor ståt – ironi! – i Riddarholmskyrkan. Hans gemål följde honom året derpå i döden, och bådas lik finnas nedsatta i grafkoret i Varnhem.

Enligt en af hans samtida, hade han något majestätiskt i sin växt och ett vänligt, med värdighet blandadt behag i sina åtbörder, som gjorde att alla, med ögonen fästade på hans ädla gestalt, funno honom ej mindre hänförande att se än att höra. Främlingar beundrade honom främst »och bekände att de ibland män nedom tronen aldrig sett någon, som kunde med honom täfla».

Vi måste här sluta denna tyvärr för ofullständiga teckning af en man, hvilken hade stora fel, men äfven stora förtjenster, och städse skall hafva sitt blad i den svenska häfden, för hvars återupprättande han sjelf med varm kärlek verkade.

Axel Krook.

Magnus Gabriel De la Gardie.

Viktiga ord och personer

Adolf Johan av Pfalz-Zweibrücken.

[1529–1689] Svensk pfalzgreve, riksmarskalk och militär befälhavare. Var hertig av Stegeborg i Östergötland och bror till kung Karl X Gustav. Var en av Sveriges första ”rättshaverister” och drog till och med sina egna barn inför rätta.

Bakdantare.

Nedlåtande ord om en person som baktalar andra.

Bielke, Nils.

[1644–1716] Svensk militär, diplomat och friherre. Gjorde snabb karriär efter slaget vid Lund år 1676 då han tog befäl över trupper, avgjorde striderna och imponerade på kung Karl XI. Tjänstgjorde som ambassadör i Frankrike och var senare generalguvernör över Pommern. Föll senare i onåd och dömdes bland annat för ”myntförsämring”.

Biörenklou, Mattias.

[1607–1671] Svensk professor, diplomat och riksråd. Var en av sin tids mest inflytelserika män. Hette ursprungligen Mylonius tills han adlades år 1646 för sina förhandlingar inför det westfa-

liska fredsfördraget. Tillbringade större delen av sin karriär på diplomatiska uppdrag runt om i Europa.

Bourdelot, Pierre.

[1610–1686] Fransk läkare och abbot. Är mest känd för sin tid som personlig hovläkare till svenska drottningen Kristina. Efter att ha botat henne från en svår sjukdom blev han hennes gunstling. Avundsjuka hos de övriga i hovet gjorde att han tvingades lämna Stockholm.

van Boxhorn, Marcus Zuerius.

[1612–1653] Holländsk språkvetare och professor. Tjänstgjorde vid universitetet i Leiden. Är mest känd för att ha upptäckt likheten mellan många indoeuropeiska språk och föreslog att det finns ett gemensamt primitivt ursprungsspråk.

Brahe, Ebba.

[1596–1674] Svensk grevinna. Var hovfröken och blev förälskad i blivande kung Gustav II Adolf men de fick inte gifta sig för änkedrottning Kristina. Ebba blev senare gift med Jacob De la Gardie med vilken hon fick 14 barn.

Bremiska kriget.

Äldre samlingsnamn för de både militära konflikterna mellan Sverige och riksstaden Bremen, 1653–1654 och 1665–1666.

Casimir, Johan.

[1589–1652] Pfalzgreve i Kleeburg i nuvarande Tyskland. Gifte sig med svenska prinsessan Katarina Karlsdotter Vasa, syster till Gustav II Adolf. Striderna i det trettioåriga kriget tvingade ho-

nom år 1617 att fly till Sverige där han förlänades Stegeborg och fick titeln hertig av Stegeborg.

Chanut, Pierre Hector.

[1601–1662] Fransk diplomat och ämbetsman. Tjänstgjorde som Frankrikes diplomat i Sverige från 1646 tills 1653. Han medverkade bland annat till Westfaliska freden år 1648 och medlade mellan Sverige och Polen 1651.

De la Gardie, Jakob

[1583–1652] Svensk greve, militär och fältherre. Är mest känd för sina insatser under kriget 1609–1610 mot Ryssland och det ingermanländska kriget 1610–1617. Den finska staden Jakobstad döptes efter De la Gardie då den grundades år 1652.

De la Gardie, Magnus Gabriel.

[1622–1686] Svensk greve, riksdrots och riksmarskalk. Vann (och förlorade) stora rikedomar tack vare bra (och dåliga) kontakter med drottning Kristina och Karl X Gustav. Var en av landets största jordägare och byggde bland annat Läckö slott, Jakobsdals slott, Venngarns slott och Mariedals slott. Ligger begravd i Varnhems klosterkyrka.

Dukat.

Guldmynt som vägde ca 3,5 gram.

Franzén, Frans Michael.

[1772–1847] Finlands-svensk präst och poet. Franzén var en av Nordens främsta psalmdiktare och skrev bland annat "Bereden väg för herran" (1819) och "Den korta stund jag vandrar här"

(1819). Franzén var ledamot av Svenska Akademien från 1808 (stol nr 13).

Grundel-Helmfelt, Simon.

[1617–1677] Svensk militär, ämbetsman och friherre. Var mycket framgångsrik ledare för både infanteri och artilleri under både trettioåriga kriget, Karl X Gustavs krig mot Polen och Skånska kriget. Tjänstgjorde bland annat som riksråd, generalguvernör över Ingermanland och guvernör i Riga.

Gustaf II Adolf.

[1594–1632] Svensk kung från 1611 till sin död 1632. Grundlade det svenska stormaktsväldet genom en serie erövringskrig. Betraktas av många som en av världshistoriens främsta fältherrar. Dödades under slaget vid Lützen den 6 november 1632.

Gyllenhielm Johansdotter, Sofia.

[1556–1583] Svensk hovjungfru. Var oäkta dotter till kung Johan III och gifte sig år 1580 med friherren Pontus Dee la Gardie. Är anmoder till flera av Sveriges mest kända adliga släkter.

Gyllenstjerna, Johan.

[1617–1690] Svensk jurist och riksråd. Var under en tid landshövding i Östergötland.

Ingermanland.

Ett område kring St Petersburg i Finska viken som länge tillhörde stormakten Sverige. Området är i dag en del av Ryssland.

Horn, Gustaf.

[1592–1657] Svensk greve och friherre till Marienburg i Livland. Arbetade som kammarherre hos Gustav II Adolf.

Johan III.

[1537–1592] Svensk kung från 1568 till sin död 1592. Var son till Gustav Vasa samt far till Polens kung Sigismund. Fängslades av sin bror, kung Erik XIV, och tillbringade flera år i husarrest i Gripsholms slott. Tog makten genom ett uppror och lät senare avrätta sin bror.

Carl Gustaf.

[1622–1660] Svensk kung från 1654 under namnet Karl X Gustav. Är mest känd för tåget över Stora Bält som gjorde att Bohuslän och Skåne blev svenska. Var gift med Hedvid Eleonora. Karl avled efter en kort tids sjukdom.

Carl IX.

[1550–1611] Karl var kung av Sverige från 1604 till sin död 1611. Var son till Gustav Vasa, bror till Johan III och halvbror till Erik XIV. Var inblandad i flera maktstrider och lät avrätta ett stort antal fiender inom adeln. Var också inblandad i fyra olika krig, bland annat mot Ryssland, Danmark och Polen.

Carl XI.

[1655–1697] Blev svensk kung vid 5 års ålder 1660 under namnet Karl XI, men tog inte tronen i besittning förrän 1672. Gjorde omfattande insatser för att återupprätta svenska armén och flottan. Tog också initiativet till en centralisering av den svenska staten. Var också ansvarig för den försvenskning som genomfördes i de tidigare danska delarna av riket.

Prinsessan Catharina.

[1584–1638] Svensk prinsessa. Katarina var dotter till kung Karl IX och syster till Gustav II Adolf. Var gift med pfalzgreven Johan Kasimir. Hennes son blev svensk kung år 1654 under namnet Karl X Gustav.

Drottning Kristina.

[1629–1689] Svensk drottning mellan 1632 och 1654. Avsade sig tronen 1654 för att kunna bli katolik och för att slippa gifta sig. Levde de sista åren i Rom.

Krook, Axel.

[1831–1893] Svensk telegrafarbetare, journalist och författare. Är i dag mest känd för biografierna om Sokrates och Paulus i boken "Fritänkare" (1867).

von Königsmarck, Hans Christoff.

[1600–1663] Tysk-svensk fältmarskalk, greve och guvernör över Bremen-Verden. Är mest känd för sina insatser i Trettioåriga kriget.

Lifland.

Område i Baltikum som omfattade nuvarande Lettland och Estland. Livland var under perioden 1629 till 1721 en del av Sverige.

Linjeskepp.

Linjeskepp var de största segelfartygen som byggts. Ett linjeskepp skulle vara kapabelt att ta en plats i den slaglinje som formades inför sjöslag. Linjeskepp var bestyckade med minst 65 kanoner.

Ludvig XIV.

[1638–1715] Kung av Frankrike och Navarra från 1643 till sin död. Under Ludvig XIV:s tid vid makten utkämpade Frankrike tre krig. Han är mest känd för att ha uppfunnit hovetiketten.

Maecenas, Gaius Cilnius.

[70 f Kr–8 f Kr] Romersk riddare och författare. Var rådgivare till kejsaren Augustus. Är mest känd för att ha gett sitt stöd till flera samtida författare, bland annat Vergilius och Horatius. Hans insats var så stor att hans namn blev synonymt med välgörare, mecenat.

Maria Eufrosyne av Pfalz.

[1625–1687] Svensk-tysk grevinna och prinsessa. Var syster till Karl X Gustav och gift med en av Sveriges rikaste män, Magnus Gabriel De la Gardie.

Mazarin, Jules.

[1602–1661] Kardinal och försteminister i Frankrike. Kom ursprungligen från Sicilien och blev så smångom sändebud för påven i Paris. Övertalades av Richelieu att ta över som kardinal. Som försteminister var han länge en av Europas mäktigaste män.

Nassau.

En stat i västra delen av nuvarande Tyskland som existerade mellan 1806 och 1866. Staten var till ytan ungefär lika stor som landskapet Bohuslän och hade Wiesbaden som huvudstad.

Norrän.

Annan stavning för ordet norrön, som var synonym till ordet

nordisk.

Orangeri.

Annat namn för växthus som har uppvärmning för att kunna hysa växter och träd som inte kan överleva i det svenska klimatet. Ordet kommer från det franska ordet för apelsin, orange.

Oxenstierna, Axel.

[1583–1654] Riksråd, rikskansler och greve. Var i praktiken Sveriges regent i mer än 20 år efter Gustav II Adolfs död 1632 eftersom drottning Kristina då var omyndig.

Oxenstjerna, Erik.

[1624–1656] Svensk militär, diplomat och rikskansler. Var bland annat guvernör över Estland och som riksråd från 1651. Var under flera år en av Sveriges mäktigaste personer.

Oxenstierna, Johan Gabriel.

[1750–1818] Svensk greve, riksmarskalk, riksråd och författare. Var en av Gustav III:s närmaste män och var en av ledamöterna när Svenska Akademien grundades år 1786. Är mest känd för verken "Skördarne" (1796) och "Natten" (1770) samt för sina omfattande dagboksanteckningar.

Prinsen av Oranien.

[1584–1647] Prins av Oranien och ståthållare av Republiken Förenade Nederländerna. Var mycket framgångsrik fältherre och deltog i kriget mot Spanien.

Rector illustris.

Ett hedersämbete vid svenska universitet under 1600- och 1700-talen. Ämbetet var reserverat för studenter från adliga familjer.

Salvii, Johan Adler.

[1590–1652] Svensk jurist, diplomat och riksråd. Anses vara en av de främsta svenska diplomaterna någonsin. Förhandlade bland annat fram det förmånliga westfaliska fredsavtalet 1648 som avslutade trettioåriga kriget.

von Schlippenbach, Christoph Karl.

[1624–1660] Svensk militär, diplomat och greve. Växte upp i Kurland men tog tidigt värvning i svenska armén. Deltog som militär i en rad fälttåg, bland annat i kriget mot Damark. Är framför allt känd för sina hemliga förhandlingar om drottning Kristinas avsägelse av tronen.

Seneca.

[4 f Kr–65 e Kr] Romersk författare och filosof. Var lärare till kejsar Nero och tvingades begå självmord.

Stenbock, Johan Gabriel.

[1640–1705] Svensk riksmarskalk, riksråd och greve. Började karriären som kammarpage för drottning Kristina och blev senare kammarherre hos drottning Hedvig Eleonora. Utsågs till riksmarskalk redan vid 33 års ålder och var under slutet av 1600-talet en av de mest inflytelserika personerna i Sverige.

Stjernhjelm, Georg.

[1598–1672] Svensk poet och forskare. Hans mest berömda dikt

”Hercules” publicerades 1653.

Stjernhöök, Johan.

[1596–1675] Svensk jurist. Var ansvarig för 1653 års brottslagar. Har ofta kallats ”den svenska juridikens fader”. Är mest känd för sitt verk om den svenska juridikens historia, ”De jure sveonum et gothorum vetusto” (1672).

Taciti.

[ca 55–117] Romersk politiker och historiker. Är mest känd för sitt verk ”De origine et situ Germanorum” (Germania) som innehåller en av de första skriftliga beskrivningarna av Sverige.

Torstensson, Lennart.

[1603–1651] Svensk greve, riksråd och fältmarskalk. Var en av Sveriges mest framgångsrika fältherrar någonsin och vann bland annat slaget vid Jankow (1645).

Trettioåriga kriget.

En rad militära konflikter som omfattade större delen av Europa. Kriget pågick mellan 1618 och 1648.

Ulphilas.

[ca 311–383] Visigotisk biskop från 341 tills sin död år 383. Ulphilas översatte bibeln från grekiska till gotiska, vilket var den första översättningen till ett germanskt språk. Delar av hans verk finns bevarade i boken Silverbibeln (eller Codex Argenteus) som i dag finns på Carolina Rediviva i Uppsala.

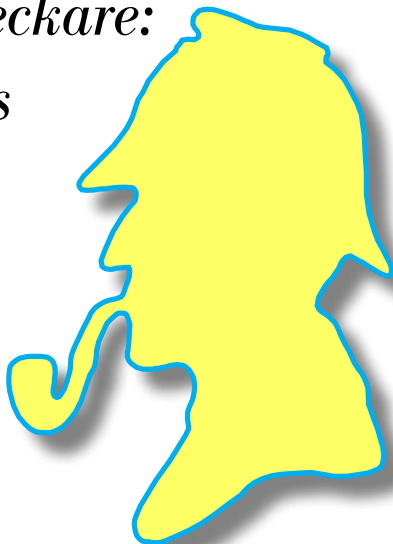
Vossius, Isaac.

[1618–1689] Nederländsk språkvetare. Var framför allt en framstående forskare om arabiska. Är mest känd som lärare för den svenska drottningen Kristina och undervisade henne bland annat i grekiska.

*Om du gillade den här e-boken
så kolla in våra deckare:*

- *Sherlock Holmes*
- *Filip Collin*
- *Leo Carrington*
- *Asbjörn Krag*
- *Auguste Dupin*
- *Dick Donovan*

Mer info: www.klassiskadeckare.se